

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. XXIII. Qualis debeat esse panis qui offertur & consecratur in Missa.
Quae gentes azymo, quae fermentato utantur. Discutitur de hoc
controversia inter Graecos & Latinos. Quibus argumentis & ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

jores nostri decreverunt à Deo sacratis viris signa tangi, quia & sacra res est fidelem populum ad divinum officium, ad Missam, ad communionem; ad audiendum verbum Dei coadunare: & ipsæ campanæ episcopali benedictione, sanctique olei unctione consecratæ sunt, & inter sacra ecclesiæ vasa connumerantur. Et usum quidem benedicendi campanas scribit Baronius à Joanne XIII. traxisse originem, qui anno 968. campanam Lateranensem miræ magnitudinis, antequam super campanile elevaretur, sacris ritibus Deo consecravit, atque Joannis nomine nuncupavit, *quivivus*, inquit, *in ecclesia perseveravit*. Sed multò antiquiorem esse ex ritualibus libris integro sæculo ante Joannem XII. conscriptis palam fit, in quibus formula benedicendi & unguendi campanas reperitur, hoc præfixo titulo, *Ad signum Ecclesiæ benedicendum*, ut eruditissimus Menardus testatur in notis ad lib. Sacrament. pag. 207. ex Codice Rhemenfi tempore Caroli Magni exarato. In ipsa verò consecratione nomine alicujus Sancti campana insignitur, sive ut à cæteris proprio veluti nomine distinguatur; sive quia ad pietatem magis conducere arbitrati sunt primi hujus ritus institutores, si voce alicujus Sancti plebs ad Ecclesiam convocari diceretur. quod autem spectat ad usum campanarum, memini me legisse apud quosdam Juris canonici Interpretes, non licere Religiosis plures campanas habere, sed unam dumtaxat, sicut Joannis XXII. in constitutione, quam vocant extravagantem, *cap. unico, de offic. Custodis*. Atqui ea constitutio de solis Mendicantibus loquitur, eisque mandar ne plures campanas habeant sine licentia Apostolicæ sedis, propter lites inter ipsos & cathedrales Ecclesias hac de causa exortas: at ubi plures sine contradictione possidebant, illis deinceps liberè uti permisit. De Monachis nihil decernit, imò Zacharias Papa, & Callixtus II. Castinenfibus concesserunt quodcumque velent, etiam in civitatibus signa pulsare, ut patet ex eorum Bullario *constit. 4. & 11.* & hoc quoque pro Monachis Angelis statuisse Callixtum narrat in suis Chronicis Gul. Thorne an. 1085. Favent prisca Monachorum Ritualia, quæ diebus festis omnia signa pulsari mandant, & hanc pulsationem *classicum* vocant. Templariis autem, Hospitalariis, & aliis habentibus in suis domibus oratoria, *C. patentibus de privilegiis*, campanarum usus à Celestino III. vetitus fuit.

CAPUT XXIII.

Qualis debeat esse panis qui offertur & consecratur in Missa. Quæ gentes azymo, quæ fermentato utantur. Discutitur de hoc controversia inter Græcos & Latinos. Quibus argumentis & conjecturis probari possit utramque Ecclesiam per multa sæcula in fermentato sacrificasse. De more offrendi panem & vinum. Quid sit fermentum quod olim Pontifices ad Ecclesias Verbis mittebant. Missam antiquitatis Eucharistiam, necnon & panem communem in signum communionis. De forma seu figura panis consecrandi. Quo tempore & qua occasione panis azymus introductus. Hostiarum quibus hodie utimur origo. Quo studio olim factæ. Duplex panis & vini præparatio. Admitta quadam de Eulogis.

I. CUM Sacramentum Eucharistiæ, quod singulari prærogativa & sacramentum est & sacrificium, ex pane & vino constet, nulla unquam de vino inter Catholicos quæstio fuit; omnes enim vini nomine audito, illud statim mente concipiunt, quod ab uvis exprimitur, & hominibus in potum exhibetur. De pane verò inter Orientales, & Occidentales acerrimæ motæ sunt lites: nam Orientales fermentato utuntur, & hunc solum legitimam esse materiam hujus Sacramenti affirmant; Occidentales autem in azymis conficiunt, utentes tamen fermentato non damnant. Adherent Latinis in usu Azymorum Maronitæ & Armenii, sed quo tempore his uti cœperint præter morem cæterorum Orientalium, difficile est invenire. Ajunt Maronitæ antiquissimam esse in suis Ecclesiis hanc consuetudinem, sed ejus initium designare non possunt. Morinus in præfatione ordinationis Maronitarum p. 383. ad probandam hujus ritus antiquitatem ex Davide illarum gentium Archiepiscopo, qui vivebat anno Domini 1053. testimonium affert excerptum ex notis Abrahami Echellensis ad catalogum librorum Chaldaicorum *cap. 144. editionis Romane*; sed nihil ex eo concluditur, nam David ibi citatus hoc solum refert, Christum in pane azymo sacramentum instituisse. De Armeniis diversæ sententiæ sunt. Quidam enim ajunt Magnum Gre-

Gregorium Illuminatorem primum Armeniae Patriarcham una cum Tiridate Rege ad fidem converso Romam profectum fuisse, ut cum S. Silvestro Pontifice, & cum Imperatore Constantino, qui Christianam Religionem nuper etiam amplexus fuerat, foedus & concordiam inirent, atque ibi sanctum Patriarcham azymorum usum didicisse, suaeque Ecclesiae tradidisse: sed quicquid sit de fide hujus narrationis, quam aliis examinandam relinquo, probandum his erat, non pro certo ponendum, quod Ecclesia Romana tunc azymis uteretur. Alii conjiciunt id moris eos usurpare coepisse, cum Eutychnianis adhaeserunt, unam scilicet Christi naturam ea oblatione profitentes, sicut panis azymus nulla est unione commixtus, ut Isaac Catholicus Invektiva I. adversus ipsos ait cap. 7. *Panem azymum*, inquit, *Judaeorum more offerentes nulla unione commixtum, unius naturae mysterium faciunt.* Demetrius item Cyzicenus in tractatu de haeresi Jacobitarum Chazitzariorum, qui sunt Armenii, editus à P. Combefis post historiam Monothelitarum ait: *Oblationem faciunt azymam, inque calicem communionis Jacobitarum more solum vinum infundunt, nec miscent aqua. Ac juniores quidem ex causa irrationabili id caeremoniae inductum nugantur: veteres autem eorum doctores sanctum a Deo afflatum ac Martyrem Gregorium Magnae Armeniae Episcopum oblationem ejusmodi sine fermento, ac calicem sine aqua, eis ideo tradidisse calumniantur, quia inquit quem Christus panem discipulis tribuit in cena mystica, azymus erat, ac calix sine aqua: quos tamen Ecclesia Catholica Apostolicam ac Patrum traditionem legitime servans non probat.* Extat & quaedam Armeniorum historia ipsorum schisma ac rituum mutationem Niersi Patriarchae adscribens, qui, ut rem gratam Regi Persarum tunc Armeniae dominantis faceret, conciliabulum in civitate Thevin sexto saeculo inchoante coegit, in quo decretum fuit anathematizandam esse Synodum Chalcedonensem, ritusque veteres sacrificii innovandos, ut hoc religionis dissidio omnino à Graecis separarentur. At Clemens Galanus, qui omnes ferè Armeniorum libros perlustravit, de impio Niersi Patriarcha agens lib. 1. *conciliabulonis ejus Ecclesiae cum Romana cap. 10.* consentit quidem in reliquis praenarratae historiae, negat tamen aliquid spectans ad sacrificium statutum fuisse in conciliabulo Thevinensi: inferius autem cap. 17. ex historia Armenia ea quae sequuntur de Joanne Ozniensi Patriarcha recenset. *Hic*

justu Homar Saracenorum Ducis, & auxilio Caliphæ Babilonis synodum congregavit in urbe Manascherti in confinibus Hircanae Provinciae, ubi convenientibus cum Armeniis sex Assyrin Episcopis, definita fuit in Christo una natura, una voluntas, & una operatio; fueruntque à sacris ablata mysteriis fermentum & aqua, canoneque statutum est non esse amplius in sacrificiis aquam vino miscendam. Acta sunt hæc circa tempora sextæ Synodi generalis, dum Armenia sub durissimo Saracenorum jugo poenas lueret schismatis & impietatis: ex quibus satis constat, azymum panem, & vinum sine aqua ab Armeniis offerri coepisse in signum divisionis à Catholica Ecclesia, & in symbolum hæresis Eutychnianæ. Ideo Patres Trullani, qui anno 692. canones sub nomine sextæ seu quini-sexæ synodi ediderunt, decimo circiter anno post impia decreta à Joanne Ozniensi promulgata, ipsos Armenios acriter reprehendunt, quod vinum solum sine mixtione aquæ in sacra mensa offerrent, Apostolicam traditionem detestabili errore subvertentes: *Ad nostram*, inquit, *cognitionem pervenit, quod in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes: id verò prohibent sub poena depositionis.* De panis autem mutatione ex fermentato in azymum silent, licet eodem tempore & in eodem sacrilego Ozniensis conciliabulo sancta fuerit; nec eos accusant quod fermentatum rejicere, & azymum introducere, nulla habita ratione veteris consuetudinis, ausi sint. An id fortassis ad eorum notitiam non venerat? vel potius de hac re siluerunt, quod indifferens existimarent, sive quis azymum, sive fermentatum panem in sacrificio offerret? Uterque enim verè est panis, nec ulla extat ecclesiastica regula, quæ alterutrum interdicat. Aquam verò vino miscere, mos est universalis Ecclesiae ex divina & apostolica traditione: atque ideo Armenii in crimen vocati sunt, quia solum vinum sine aqua offerebant; non autem propter usum azymi panis, sive hunc perperam ab illis usurpatum nescierint Trullani Antistites, sive dissimulandum censuerint.

II. Orta deinde est, quatuor ferè saeculis post sextam synodum, controversia de azymo & fermentato, & diu agitata inter Græcos & Latinos, partium potius quam veritatis inventiendæ studio, ut in similibus fieri solet: atque hinc factum est, ut pertinaciter contenderint suam quisque consuetudinem à Christo & ab Apostolis ad nostra usque tempora derivare. Sed si omisis hac de re Scholasticorum subtilitatibus & argumentis,

quæ apud ipsos legi possunt, veritatem sincerè & sine affectu ad alterutram partem, ex veterum Patrum monumentis, & ex praxi Ecclesiæ investigare voluerimus, inveniemus proculdubio, quam parvi momenti sint, in re quæ à facto pendet, doctorum speculationes: tum perspicuè cognoscemus multum interesse inter tempora quæ præcesserunt, & quæ postea sequuta sunt, eosque turpiter errare, qui ex præteriti rerum statu omnem æstimant antiquitatem. Inquirendum igitur hic est quo pane usa sit in sacrificio vetus Ecclesiæ, azymone, an fermentato, an utroque indiscriminatim: specialiter verò utrum apud Latinos semper in use fuerit azymus panis; vel potius antiquitus fermentatum adhibuerint, & postea azymum receperint, & quo tempore id factum sit. Brevem, sed luculentam de hac questionequisitionem scripsit rei antiquariæ peritissimus Jacobus Sirmondus; ex qua ut ingenuè fateor me profecisse; ita etiam agnosceret benignus lector, quot argumenta, conjecturas, & testimonia adjecerim ad ejus sententiam confirmandam. Putat Sirmondus usum fermentati in Ecclesiæ Latina ab ipso susceptæ religionis exordio cœpisse, & multis exinde seculis perstitisse. Et mihi quidem hoc valde probabile visum fuit, priusquam illius tractatum vidissem, & in hac sententia confirmatus sum, cum rem ipsam intimiùs perlustravi: non ita tamen illi adhæreo, quin paratus sim certiora docentibus statim & ex animo consentire.

III. Quod igitur vetus Ecclesiæ fermentato pane in partibus quoque occidentalibus diu usa sit, probatur primo loco ex more offerendi, qui olim vigeat. Nam ut idem Sirmondus sapienter advertit, vetus in Ecclesiæ Christianorum mos fuit, ut, qui ad Missas celebrandas conveniebant, suam unusquisque sacrificii partem adferret. Cujus consuetudinis apud præseos Antistites tanta fuit religio, ut hanc etiam synodiciis decretis, ne obsolesceret, sancendam putarint, nec dissimulandum si quis violaret. Ita enim decrevit Concilium Matisconense II. c. 4. *Residentibus nobis in sacro Concilio, cognovimus quosdam Christianos relicto fratrum cœtu à mandatu Dei aliquibus locis deviasse; ita ut nullus eorum legitimo obsecrationis parere velit officio Deitatis, dum sacris altaribus nullam admovent hostiam. Propterea decernimus, ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur tam panis quam vini, ut per has immolationes & peccatorum suorum fascibus careant, & cum Abel vel cæteris justè offerentibus promerereantur esse consortes.* Ad hunc item

morem respexit Concilium Nannetense c. 9. quo Presbytero mandat, ut de oblationibus quæ offeruntur à populo & consecrationi supersunt, partes incisas habeat in vase nitido, quas post Missam illis distribuatur, qui non communicarunt. Liber Sacramentorum sancti Gregorii editus à Pamelio, postquam præcepit cantari Offertorium, ait: *& offeruntur à populo oblationes & vinum, de quibus in altari ponuntur, ut sacrentur.* Consonat Ordo Romanus his verbis: *Archidiaconus accipiens oblatas ponit tantas super altare, quantæ possunt populo sufficere.* Eiusdem oblationis factæ à fidelibus illustria habemus exempla in Theodosio Imperatore, celebrante Ambrosio, & in Valente, celebrante Basilio, ut narrat Theodoretus lib. 4. *eccles. histor. cap. 17. & lib. 5. cap. item 17.* Adeo autem initio Ecclesiæ mos iste invaluerat, ut digni reprehensione haberentur, qui nihil offerentes alienæ oblationis partem lumebant. Quo nomine Cyprianus divitem sceminam increpans, lib. de opere & elemosynis: *Locuples, inquit, & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis?* Idem urget Augustinus, seu quisquis est auctor sermonis 215. de tempore dicens, *oblationes, quæ in altario consecrantur, offerre. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Et Eligius Noviomensis tract. de rectitud. catholicæ conversat. tom. 9 Augustini. *Ille bonus Christianus est, qui ad Ecclesiam frequentius venit, & oblationem, quæ offeratur Deo, in altari exhibet.* Hoc idem confirmant verba sacerdotis suum in Missæ precibus & populi sacrificium atque hostias sæpius commemorantis. *Orate, ait, fratres ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum.* Et infra. *Memento Domine omnium pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium.* Item. *Hanc igitur oblationem servavitis nostræ, sed & cunctæ familie tuæ quasumus ut placatus accipias.* Et in orationibus quæ Secretæ dicuntur: *Suscipe preces populi tui cum oblationibus hostiarum. Suscipe munera populorum tuorum.* Et clariùs Dominica V. post Pentecosten, *Propitiare Domine supplicationibus nostris, & has oblationes famulorum famularumque tuarum benignus assume, ut quod singuli obtulerunt ad honorem nominis tui, cunctis proficiat ad salutem.* Sunt & alia ejusdem generis multa, quæ præscum illud tempus respiciunt, quo populi oblationes consecrabantur. Quod si Sacerdos oblatum à fidelibus panem

panem pro sua & illorum communione consecrabat, non alium sanè quam communem & usitatum ac de more fermentatum, qui singulis tam divitibus quam pauperibus semper in promptu esset: cum præsertim primis Ecclesiæ sæculis propter metum persecutorum sæpe in cryptis & in carceribus sacrum occultè, & ex occasione celebrario aporteret, pane proculdubio communi, quia azymum nec ubique conficere, nec semper paratum habere poterant. Scio quidem virum doctissimum Albaspinæum *lib. 1. observ. 5.* & sequentibus ea quæ de oblationibus allata sunt, aliter interpretari; sed singularis ejus sententia est, & contra communem Doctorum sensum. Ait ille has oblationes, de quibus Cyprianus & alii loquuntur, nihil ad Eucharistiam pertinere; neque partem ex iis decerpam, ut consecraretur; sed referendas esse ad Eulogias, sive ad panem in fine Missæ distribuendum. Nam panis, inquit, qui offerebatur, fermentatus erat, Eucharistia verò ex pane sine fermento conficiebatur: quod genus argumenti quanti sit ponderis, nemo non videt. Imò quia panis fermentatus offerri solebat, consequens est ut & idem consecraretur. Nec ullo modo ad Eulogias trahi potest, quod Cyprianus scribit arguens mulierem; quæ partem sumebat de sacrificio, quod pauper obtulerat. Unde enim probare poterit, quod nomen sacrificii Eulogiis unquam tributum sit: aut quod tempore Cypriani Ecclesia azymis uteretur? Id demonstrandum erat, non tamquam indubitatum statuendum. Adhuc mos perseverat, ut in quibusdam solemnitatibus integer panis atque is fermentatus simul cum vino ab his quorum interest offeratur, ut cum Episcopi consecrantur, cum Reges Coronantur, cum aliquis in numerum Sanctorum adscribitur: ex quo veluti per rimulas antiqua panis fermentati offerendi consuetudo perspicitur, & olim quidem ipsemet panis, qui oblatus erat, consecrari solebat: at nunc remanente sola & nuda oblatione in his celebratibus, quæ rarò accidunt, in reliquis disciplina mutata est. Sed pergo, & serinus à Latinis recepta azyma aliis argumentis ostendo.

IV. Sedente Nicolao I. Pontifice Maximo Græcorum schisma adversus Latinos exortum est, curante Photio viro improbo & turbulento, qui S. Ignatio è sede Patriarchali injustè deposito, thronum Constantinopolitanum invaserat. Hoc autem divortium ne temerè, & absque consilio fecisse videretur, magno ardore Latinos infectatus est, & illis tanquam gravissima crimina

objecit quæcumque in eorum ritibus & disciplina à moribus Græcorum discrepabant. Eos itaque reprehendere cœpit quod Sabbatis jejunarent, quod uxores Presbyteris prohiberent, quod iisdem Presbyteris non permitterent Chrismate baptizatos linire, quod clerici barbas raderent, quod octo hebdomadas ante Pascha non observarent, quod Agnum Judæorum ritu in altari offerrent & benedicerent, quamquam id falsò objiceret; & si quæ sunt alia ejusdem generis, quæ Michaël & Basilius Imperatores ad Nicolaum Papam, hic ad Hincmarum & ad alios Galliæ Antistites misit discutienda & refellenda: de qua re extat ejusdem Hincmari Epistola ad Odonem Episcopum Bellocensem, edita *tom. secundo operum ejus pag. 809.* De azymis autem nec verbum quidem, quam certè objectionem non omisisset, qui etiam falsa crimina de illis per calumniam finxit, & de multo levioribus litem movit. Ex quo silentio, si non evidenti, saltem probabili consecutione deducitur, azymi panis usum circa annum Christi 860. nondum in Ecclesia Latina viguisse. quod si quis contendat ex Photii silentio nihil concludi, cum sit argumentum purè negativum: obsecro ut causam assignet motæ postea de azymis controversiæ. Non enim video, cur de his tacuerit Photius, & post duo sæcula Michaël Cerularius Photii successor tam asperè loquutus sit; nisi quia vivente Photio non erant in usu, tempore autem Cerularii nuper recepta fuerant. De vi argumenti negativi nolo hic odiosam texere disputationem, sed neque necessarium est, nostra siquidem assertio non soli silentio Photii innititur, sed alia habet validiora firmamenta atque adminicula, quibus fulcitur & credibilis sit, ut ex progressu patebit. Precor etiam viros eruditos, ut me doceant, an post Christum & deinceps per annos mille ulla unquam de azymis, eorumque usu in sacrificio mentio habita reperiatur, nisi occasione Sectariorum, qui illis usi sunt, ut à consuetudine Catholicæ Ecclesiæ se alienos ostenderent, sicut de Armeniis diximus supra, & de E-bionæis mox videbimus. Argumentum verò, quod plerique Scholastici tanquam insolubile opponunt, Christum scilicet prima die azymorum Eucharistiam instituisse, ideòque Ecclesiam ejus exemplo azymis usam esse, quanti roboris sit, viderint sapientiores Theologi & judicent. Nam Christus illo pane in ultima cœna usus est, qui apud Hebræos in illa solemnitate communis erat: nec

ut ait Algerus lib. 2. de Sacram. corporis & sanguinis Domini cap. 10. *Ideo Christus azymum panem in ultima cœna consecravit, quia res sic exigeret; sed quia illa cœna alium panem non exhibuit.* Et si post Resurrectionem aliquando consecravit, ut communiter asserunt sancti Patres, panem communem & fermentatum adhibuisse credendus est, quô post dies azymorum omnes utebantur. Dato item & non concesso, quod semper azymis usus esset, nihil tamen ex hoc pro azymis concludi posset: certissimum est enim, non omnem Christi actionem præceptum continere, alioquin celebranda à nobis forent hæc mysteria post cœnam, quia cœnâ peracta ab ipso sunt instituta. Ex praxi quoque Ecclesiæ apparet, quanta sit vis in hoc argumento, nam usum fermentati ipsa approbavit. Deinde quis non videt Scholasticos ad hanc rem pertractandam præoccupatis mentibus accessisse? Cum enim ab infantia sola azyma offerri viderint, eaque sola in scholis & in exedris prædicari audierint, ea sola semper in usu fuisse crediderunt; & hoc posito, varias subinde convenientias, variaque argumenta excogitarunt, ut quod semel conceperant firmiter stabiliarent. Veræ autem sapientiæ nihil magis adversatur, quam à teneris annis certis quibusdam principis sine delectu & examine mentem imbuisse. Unde jam olim notavit Ammonius Aristotelis commentator, eos qui falsis doctrinis innutriti erant, multa puerilia atque inepta ad eò pertinaciter defendisse, ut nulla ratione potuerint ab iis divelli. *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu*, inquit Horatius. Pari quoque ratione qui ex præscripto proprii instituti, sive ex affectu erga præceptores, certis opinionibus adhærent, omnia secundum illas dijudicant quacumque auctoritate & demonstratione posthabita, ad easdem traheutes quicquid audiunt, quicquid legunt. Non enim servant traditum à Beato Hilario Pictaviensi Episcopo lib. 1. de Trinitate salutare documentum, ut, cum Doctorum tractatus legunt, non præconcepas persuasiones illis inferre, sed veritatem potius ab his referre cogentur. *Optimus enim Lector est, ait ille, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis purius, quam imponat; & retulerit magis, quam attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpsit intelligendum.* Sed redeo ad Scholasticos. Hi videntes usum fermentati dudum apud Orientales invaluisse, ejusque moris originem ignorantes, ne hanc difficultatem taciti declinasse viderentur, hanc historiam commenti sunt.

V. Ajunt utramque Ecclesiam græcam & latinam absque ulla controversia post hujus sacrificii institutionem & deinceps azymis usam fuisse exemplo Christi, qui in azymis consecravit. Postmodum supervenisse hæresim Ebionæorum, qui docebant, legalia præcepta simul cum Evangelio servanda esse, ideoque in mysteriis azymo pane utebantur. In eorum verò detestationem universam Ecclesiam orientalem & occidentalem rejeçtis azymis fermentatum panem ad mensam Domini adhibuisse. Demum illa hæresi profigata, latinam Ecclesiam ad pristinum morem azymorum reduisse, Græcis receptam ea occasione fermentati consuetudinem retinentibus. At unde prodierit hæc historia, incertum est. Refert eam S. Thomas in 4. sent. dist. 11. q. 2. art. 2. quest. 3. eamque tribuit Leoni Papæ. Sed quis fuerit iste Leo, nec ipse dicit, nec se reperisse ait Franciscus Suarez To. 3. in 3. P. disp. 44. sec. 3. Quis igitur huic narrationi fidem præter, cujus apud antiquos scriptores per mille ferè annos nullum apparet vestigium? Agit diffusè de hæresi Ebionis Epiphanius *her. 30.* sed quod ejus occasione fermentati usus introductus fuerit, nullo modo testatur, nec verbum quidem de hac re in aliis extat, qui de Ebionæis scripserunt. Quin potius idem Epiphanius inter cæteros illorum errores hunc recenset, quod mysteria quotannis celebrabant ad Ecclesiæ & Sanctorum imitationem, in quibus panes azymos, & ad alteram mysterii partem solam aquam adhibebant, notans illos quòd utramque materiam Sacramenti perverterent. Scio quosdam scriptores hoc loco abuti ad probandum usum azymorum temporibus Apostolorum, ac si dixerit Epiphanius, Ebionæos mysteria fecisse in azymis ad imitationem Ecclesiæ, & Sanctorum. Sed nisi vim inferamus textui, imitatio Sanctorum ipsa tantum mysteria respicit, non eorum materiam; alioquin dicendum foret, eos aquam quoque adhibuisse ad imitationem Sanctorum. Eodem loquendi modo idem usus hæref. 46. quæ est Tatiani, dicens: *Mysteria quedam ad Ecclesiæ sanctæ imitationem instituit, sed ad ea tamen nihil præter aquam adhibuit.* Ubi patet Ecclesiæ imitationem, non rem oblatam, sed ipsam oblationem respicere. Illud itidem considerandum, quod si tunc temporis omnes Ecclesiæ azymis utebantur, cur reprehensi sunt Ebionæi, quod mysteria in azymis conficerent? aut quomodo Epiphanius notam eis erroris infert, si in hoc à præscriptis ritibus non aberrabant? An quia illi dicebant legales ceremonias servandas esse,

esse, quarum una erat usus azymorum; idem Ecclesia azyma à facris abstulisse credenda est? An propter paucorum abusum æquum fuit morem deferere, quem ipsi Scholastici à Christo, & ab Apostolis derivatum arbitrantur? Imò Ebionæi hac de causa rei habiti sunt, quia à communi usu fermentati recedentes azymum panem usurparunt, ut eo veluti simbolo ab orthodoxis discernerentur, suumque dogma de legis Hebraicæ observantia ejusdem azymi usu confirmarent. Hoc igitur commentum de pane azymo, primò quidem omnium consensu usitato, exinde in detestationem Ebionæorum exploso, demum extincta secta à solis Latinis rursus recepto, tanquam absurdum & incredibile reprobandum est.

VI. Eodem cum Scholasticis præjudicio deceptus fuit Hugo Eterianus *lib. 2. de hæresib. quas in Latinos Græci devolvunt cap. 17.* dicens: *Latinorum sancta Ecclesia æternaliter azyma offert & immolat, secundum Christi traditionem.* Stephanus quoque Eduensis *lib. de Sacram. altaris cap. 17.* Romanam Ecclesiam de azymo pane immolare ait, Græcos autem de fermento; quod, inquit, non consenti sanctorum Patrum doctrinæ, quia in sacro eloquio nunquam invenitur fermentum accipi in bonum. Sed hi recentiores sunt, & nihil probant: si enim ex Christi traditione azymus panis immolaretur, quis unquam ausus fuisset fermentatum adhibere? Nec verum est, ut luce clariùs constat, quod fermentato non consentiat sanctorum Patrum doctrinæ: non alio enim pane quam fermentato usi sunt Athanasius, Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, Cyrillus, & quotquot fuerunt sanctitate & doctrina conspicui Sacerdotes in ecclesiis orientalibus. Simili errore lapsus est Barlaamus Hieracensis Episcopus, qui se asserit vixisse quadringentis annis post schisma, post annum scilicet 1300. Hic ad amicos suos in Græcia constitutos sic scribit: *Ecclesia Romana ante inchoatum schisma pluribus quàm septingentis annis per azyma conficiebat sanctissimam Eucharistiam. Alexander enim Romanus Pontifex, qui sub Adriano glorioso martyrio vitam finivit, hostiam de azymo Ecclesie Romanæ statuit.* Verum hic aliis contradicit asserentibus Romanam Ecclesiam semper in azymis consecrassè ex Christi institutione. Deinde in actis legitimis S. Alexandri Papæ nihil ab eo de azymis statutum legimus: imò Romæ & in aliis occidentalibus Ecclesiis longo post ipsum tempore fermentatum in sacrificio adhibitum, multis argumentis probari potest. Occurrit

primo loco mulier incredula, quæ, ut narrat Joannes Diaconus in vita Gregorii Magni *lib. 2. cap. 41.* sancto Pontifici celebranti solitas oblationes obtulerat: cui tempore communionis mysteria traditurus cum diceret, *Corpus Domini nostri Jesu Christi conservet animam tuam*, risit mulier: At ille dextram ab ejus ore convertens, partem illam Dominici corporis super altare deposuit. Expletis verò Missarum solemnibus, matronam coram populo inquisivit, quam ob rem corpus Dominicum sumptura ridere præsumpserit. At illa ait, quia panem, quem propriis manibus me fecisse cognoveram, tu corpus Dominicum perhibebas. Tum Gregorius facta oratione pro mulieris incredulitate particulam panis in carnem, & ipsam carnem rursus in panem convertit. Porro hæc mulier panem communem & usitatum obtulit, quem ipsa fecerat pro domo sua: si enim azymum fecisset & obtulisset, quo uti tunc in sacrificio mos foret, non potuisset ignorare, cui fini panis ille inusitatus destinatus esset, nec indicia sive incredulitatis sive ignorantie ridendo præbisset. Creditur S. Thomas 3. p. qu. 74. art. 4. Ecclesiam Romanam hujus Gregorii tempore azymum panem tanquam diu usitatum adhibuisse, ipsumque Gregorium in Registro ejus consuetudinis rationem reddidisse. At à viris eruditissimis observatum fuit, eam sententiam suppositivam esse, nec in scriptis Gregorii reperiri. Quidam simile legitur in Registro Gregorii VII. *lib. 8. epist. 1.* & hinc fortassis hallucinatio processit, & primo Gregorio tributum quod septimi est. De eodem pane communi Ambrosius loquitur *lib. 4. de Sacram. c. 4.* *Tu forte dicis, Meus panis est usitatus, sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Dum autem nominat panem usitatum & in mensa communiter usurpatum, certè de azymo explicari non potest. Illustre etiam de hac re testimonium perhibent Concilii XVI. Toletani Patres, quod æra Hispanica 731. anno scilicet Christi 693. actum fuit, c. 6. *Ad conventus nostri agnitionem delatum est, quod in quibusdam Hispaniarum partibus quidam Sacerdotum partim nescientia impliciti, partim temerario ausu provocati, non panes mundos & studio præparatos supra mensam Domini in sacrificio offerant, sed passim quomodo unumquemque aut necessitas impulerit, aut voluntas coegerit, de panibus suis usibus præparatis crustulam in rotunditatem auferant, eamque super altare cum vino & aqua pro sacro libamine offerant.* Quod factum nequaquam in sacræ auctoritatis historia

floria uspiam gestum perpenditur. Et paucis inter-
jectis, quibus ex Evangelio ostendunt Christum
non particulam panis, sed integrum panem acce-
pisse & consecrassse, atque ex eo particulas con-
fregisse, quas particulatim discipulis tribuit, sub-
dunt. *Vnde temeritatis ejus, atque nescientie cu-
pientes terminum ponere, id unanimi-
tatis nostrae delegit conventus, ut non aliter panis in altari Domini
sacerdoti benedictione sanctificandus proponatur,
nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit prepara-
tus, neque grande aliquid, sed modica tantum obla-
ta, secundum quod ecclesiastica consuetudo reveren-
tius reliquit, aut ad conservandum modico loculo
absque aliqua injuria conserventur, aut si ad consu-
mendum fuerit necessarium, non ventrem illius qui
sumpserit gravi sarcinim ore premat, sed ani-
mam alimonia spiritali reficiat. quid clarius hoc
canone ad id quod intendimus astruendum? Si
enim debuissent illi sacerdotes azymum panem
consecrare, de hoc ante omnia redarguti fuissent,
quod non azymum, prout mos ferebat, sed panem
usualem & communem, & consequenter fer-
mentatum consecrarent: atqui de hoc synodus
tacet, & eo tantum nomine illos castigat, quod
panes non erant nitidi, & ad illud ministerium,
sicut par erat, peculiari studio preparati, atque
fortuito & indecenter de communi mensa de-
cerpti. Ad idem facere videtur Concilium Cal-
chuten- in Anglia anno 787. dum c. 10. præci-
pit oblationes fidelium tales fieri, ut panis sit non
crusta. In Concilio quoque Nanneten- supra ci-
tato constituunt Patres, *Vt de oblationibus que of-
feruntur à populo, & consecrationi supersunt, vel de
panibus quos offerunt fideles ad Ecclesiam, vel certe
de suis Presbyter convenienter partes ineisas habeat
in vase nitido, ut post Missarum solennia, qui com-
municare non fuerunt parati, Eulogias omni die Do-
minico & in diebus festis exinde accipiant. Quod
decretum iisdem verbis extat inter capitula, quæ
Hincmarus Remensis dedit Presbyteris suis
anno 852. cap. 7. & hinc liquet, nullum fuisse
tunc discrimen inter panem qui supererat conse-
crati, & alium communi usui Presbyteri de-
stinatum, quia vel ex illo vel ex isto indiscrimi-
natim partes haberi pro Eulogiis illi Antistites
decreverunt. Atque hinc etiam confirmatur,
quod superius dictum est, orto jam schismate
Græcorum adhuc in Ecclesia Latina usum fer-
mentati permansisse.**

VII. Quod si veteres Patres percurrere, & om-
nem evolvere antiquitatem libeat, inveniemus
proculdubio sic à tempore Apostolorum &
deinceps de pane eucharistico omnes loqui, ut

nonnisi de communi & fermentato commodè
intelligi, & explicari queant. De Apostolis legi-
mus in eorum actis cap. 2. & 20. quod ibant per
domos frangentes panem, & fideles erant perse-
verantes in communicatione fractionis panis, &
unâ sabbati, id est die Dominica, conveniebant
ad frangendum panem, qualem scilicet in domi-
bus fidelium reperiebant. Ibi autem agi de per-
ceptione Eucharistiae, omnium interpretum con-
cors sententia est. Tertullianus ad uxorem lib.
2. cap. 5. *Non sciet maritus quid secretò ante omnem
cibum gustes. Et si sciverit panem, non illum credit
esse qui dicitur.* Scivisset autem, si panis ille diver-
sus à communi fuisset. Augustinus epist. 59. lo-
quens de pane Eucharistico, *Benedicitur, inquit,
sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur:*
quia nimirum integer panis consecrari, & ex eo
particulæ communicantibus distribui solebant.
Narrat Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria
Martyrum cap. 87. Epachium Presbyterum, cum
indignè celebrare præsumpsisset, sumpto Sacra-
mento in terram corruisse, & projecisse ab ore
sacri mysterii particulam, quam dentibus com-
minuere non potuit. Alia multa his familia occur-
runt passim in sanctis Patribus & Conciliis, sed
nimis in longum irem, si vellem singula recen-
sere. Ruperto Abbati, & aliis recentioribus asse-
rentibus Ecclesiam Romanam nunquam in sacri-
ficio fermentum admisisse, quæ fides habenda
sit, ex dictis manifestum est. Nec unquam Hum-
bertus Cardinalis, & reliqui scriptores, qui pri-
mitus adversus Græcos acerrime pro azymis de-
certarunt, hanc perpetui moris præscriptionem
in suæ causæ defensionem & robur asserre ausi
sunt, scientes nihil in ea præsidii fore, quod serius
à Latinis recepta azyma non ignorarent. Petrus
Cluniacensis, qui integro sæculo post Humber-
tum floruit, lib. 4. epist. 17. ad S. Bernardum, *Te-
stes, inquit, sumus & nos temporis nostri (nostri ait,
non antiqui) qui Romanam Ecclesiam, & totam
Latinam linguam offerre Deo salutare sacrificium
azymi panis videmus, cum Græca Ecclesia &
maxima Orientis pars, ac barbaræ sed Christiane
gentes sacrificare de fermentato dicantur.* Tum ait,
ob has usuum dissonantias tam antiquos, quàm
modernos à mutua charitate non descivisse, quia
in his nihil quod fidem læderet invenerunt. Græ-
cus etiam homo Demetrius Chomatenus Bulga-
riæ Archiepiscopus, quem citat Sirmundus, cum
animadvertisset, nullos usquam canones azymo-
rum meminisse, rectè conjecit eorum morem se-
rius & post Photii schisma in Romanam Eccle-
siam se insinuasse. Hinc doctiores inter Græcos
schif-

schismaticos controversiam de azymo & fermentato male excitatam fuisse fatentur, nec propter hanc discrepantiam, quæ ritus est, non dogmatis, dissidium ab initio contigisse cognoscunt, & testantur. Illorum verò testimonia legi possunt apud Leonem Allatum in dissertatione de perpetuo consensu Ecclesiæ occidentalis atque orientalis ad Joannem Christianum de Boineburg edita cum ejusdem tractatu de Purgatorio, & in Hottingero convicto cap. 9. Consentit ex Latinis Hildebertus Turonensis Archiepiscopus, agens enim *epist.* 44. de quodam Sacerdote qui ex pane communi sacrificium obtulerat, gravius puniendum ait Ecclesiæ seu populi scandalum, qui ea novitate offensus fuerat, quam delictum, in ea enim consuetudinem potius quam fidem impugnatam fuisse. Non possum autem hoc loco omittere aut dissimulare Rabani Mauri sententiam, qui *lib. 1. de Institutione clericorum* (quem se scripsisse testatur anno Domini 819. cap. 31. ait, *Panem in fermentatum & vinum aqua mixtum in Sacramentum corporis & sanguinis sanctificari oportet. Quæ verba & alia, quæ sequuntur ad comprobandum azymorum usum, assertioni nostræ proculdubio adversari videntur. Sed dum attentius considero, nullam vivente Rabano de azymo & fermentato controversiam extitisse; nec ab aliis illius sæculi scriptoribus azymorum pro usu sacrificii mentionem fieri, suspicatus sum addita illa ab aliquo recentiore ex ritu sui temporis. Ut igitur hæc de re certior fierem, ad codices M. SS. confugiendum esse existimavi, unumque reperi in Bibliotheca Vaticana num. 1149. sic inscriptum, *Rabani Mauri liber de officiis Ecclesiasticis: & sic incipientem, Qualiter ad divinum officium instrui oportet sanctissimum Ordinem clericorum, institutio Ecclesiastica narratione declarat multimoda. Est autem lib. 3. citati operis de institutione Clericorum, isque in multis ab edito diversus. Ex quo meam suspitionem haud temerariam fuisse cognovi, librumque Rabani à recentioribus auctum, & interpolatum fuisse non inconsultè judicavi.**

VIII. Ad eundem fermentati usum comprobandum præteriri non debent Melchiadis, Siricii, & Innocentii Romanorum Pontificum decreta. De Melchiade hæc in ejus vita leguntur. *Hic fecit ut oblationes consecrate per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur; quod declaratur fermentum. De Siricio hæc scripta sunt. Hic constituit ut nullus Presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur*

fermentum. Innocentius verò epist. ad Decentium cap. 5. sic scribit. De fermento quod die Dominice per titulos mittimus. Superfluum nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ: quarum Presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, ideo id fermentum à nobis confectum per Acolythos accipiunt, ut se à nostra communione maxime illa die non judicent separatos. Quod per Parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda sunt Sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa constitutis Presbyteris destinamus, & Presbyteri eorum conficiendorum jus habent atque licentiam. Ad statutum autem Melchiadis hæc in scholiis suis ineditis addit Petrus Episcopus Urbevitanus. Diebus enim Dominicis mittebat Romanus Pontifex per titulos Urbis fermentum confectum ab ipso per suos Acolythos, ut à communione ejus plebs non putaret se separatam, quia recipiebat corpus Christi de fermento ab ipso consecrato. Ad Ecclesias autem cœmeteriorum extra Urbem positas non mittebatur, quia Sacramenta longè deferri non possunt. Mos verò non deferendi in cœmeteria, de quo hic mentio fit, postea abrogatus fuit. Nam in vitis Pontificum à Joanne III. constitutum lego, ut oblationes & amulæ, vel luminaria in cœmeteriis per omnes Dominicas de Lateranis ministrarentur. Et Gregorius III. disposuisse dicitur, ut in cœmeteriis circumquaque positis luminaria ad vigiliis faciendas, & oblationes de Patriarchio per oblationarium deportarentur ad celebrandas Missas. Mittebant itaque Pontifices ad Ecclesias Urbis in signum mutæ communionis panem, qui fermentum dicebatur, quo nomine ipsam Eucharistiam intelligendam esse, non autem Eulogias, ut contendit Baronius, ex verbis Melchiadis & Siricii manifestè deducitur: illi enim de pane consecrato loquuntur, non de Eulogiis, quibus nomen consecrationis aptari non potest. Et Innocentius rationem reddens propter quam illud fermentum non mittebatur extra Urbem, quia, inquit, non longè portanda sunt Sacramenta. De Sacramento igitur hic sermo est, non de Eulogiis, quæ non sunt Sacramentum. Nec puto hunc ritum non mittendi procul Sacramenta à Joanne & Gregorio tertiis abrogatum, cum in cœmeteria mitti oblationes è palatio Lateranensi decreverunt, nullam enim consecrationis mentionem faciunt, nomen autem oblationis pani oblato ad usum sacrificii tribui quoque solebat, antequam à Sacerdote consecraretur. Sed videamus qua ratione motus Baronius nunquam potuit adduci

ut crederet fermenti nomen tributum aliquando Eucharistiæ; quia, inquit, notissimum est Romanam ac simul Occidentalem omnem Ecclesiam nominis in azymo pane consuevisse Eucharistiam conficere. Ita ille 4. 313. agens de rebus Melchiadis. At ego ostendere hic enitor usum fermentati Romæ & in Occidentali Ecclesia diu viguisse: ideoque assero fermenti nomen à prædictis Pontificibus Eucharistiæ tributum, quia in pane fermentato conficiebatur. Narrat ibidem Baronius viros eruditos in hac re elucidanda admodum laborasse, & inter alios Latinium, à cujus sententia ait se dissentire. Optavi sanè, cum primùm hæc scriberem, Latini de hoc fermento dissertationem, si fortè extaret, videre; sperabam enim me aliquid in ea re peritum, quo res obscurissima utcumque posset elucidari. Cumque aliquando de hoc colloquerer cum viro humanissimo, rerumque omnium, præsertim Ecclesiasticarum, notitia maximè imbuto Francisco Maria Brancatio S. R. E. Cardinali & Episcopo Viterbiensi, se prælo paratam habere dixit secundam partem Epistolarum ipsius Latini ex suæ Ecclesiæ Bibliothecam ex edendam studio Dominici Magri ejusdem canonici & Theologi notæ eruditionis, inter quas erant Latini & Antonii Augustini de fermento opiniones duabus epistolis alterius ad alterum expressæ, quas protinus ad me mitti curavit. Et Latinus quidem ad ipsum Augustinum tunc Episcopum Herdensem scribens putat fermentum, de quo agitur, verum Sacramentum Eucharistiæ omnino fuisse, quod cum legissem gavissus sum me in eam sententiam venisse, quæ dudum homini doctissimo placuerat, eique propterea firmius adhæsi. Cur verò fermenti nomen ipsi Sacramento tributum sit, expendens Latinus duas causas comminiscitur, quæ pace tanti viri mihi prorsus absurdæ, & à moribus illorum temporum extoto alienæ visæ sunt. Apellabatur autem fermentum, inquit, non quia aliquid haberet commune cum fermento quo utimur ad panem fermentandum, sed ea fortè asseratione, vel quia velut massa & conspersio esset utriusque partis Sacramenti, corporis videlicet & sanguinis, ita mixta, ut nullo modo separari posset. Vel quia eadem ipsa massa propriè fermenti vicem obtineret in alia majori massa fermentanda, quæ satis esse posset ad populum cujusque rituli communicandum. Hanc verò mixtionem eo consilio factam arbitratur, ut Manichæi, qui à vino abhorrebant, detegerentur: nam mittens Pontifex illud fermentum Presbyteris præcipiebat, si Latinio credimus, ut per eosdem Presbyteros plebi uni-

verse astanti diligentissimè declararetur fermentum illud à summo Pontifice confectum & consecratum cum admixtione utriusque speciei eo consilio fuisse, ut qui cum Catholica Ecclesia sentirent, & in eius communione manere vellent, dum illud sumerent profiterentur se sub specie panis & vini simul mixta Eucharistiam accipere, & tam panis quam vini creatorem Deum agnoscerent, & non Principem tenebrarum, ut de vino in creatoris omnium injuriam Manichæi blasphemè assererent. At missum ex hoc motivo fermentum, nec ex Actis Melchiadis & Siricii, nec ex epistola Innocentii ulla ratione colligi potest. Nulla item assertæ mixtionis utriusque speciei apparet necessitas ad detegendos Manichæos; cum enim tunc sub utraque specie fideles communicarent, multò facilius deprehendi poterant, si à sanguinis poculo per Dionysium porrecto abstinerent; quo indicio sub Leone Magno eos proditos ex ejus sermone 4. de Quadragesima constat. Nihil etiam legimus in scriptoribus illorum temporum, quo Latini conjectura inniteat. Deinde mixtio corporis & sanguinis tunc inaudita fuit, & à moribus ac ritibus Ecclesiæ omnino per illa tempora dissidebat, ut Lib. II. palam fiet, cum de communione intincta disseremus. Porro ad Latini epistolam breviter respondens vir solidæ doctrinæ & eruditionis Ant. Augustinus, suamque de hoc fermento opinionem exponens, missum à prædictis Pontificibus panem consecratum asserit, cum negari non possit quod illi clarissimè dicunt; sed ex præconcepta sententia de perpetuo azymorum usu in Ecclesia Latina putat, fermenti appellationem non veram esse, sed usurpatam, & qua vulgus uteretur pro azymis illis sinceritatis & veritatis; inde fortè appellationis origine sumpta, quod eadem die, qua lati omnes participes fierent sacra mensa post longam quadragesimam diem mediam, eadem verba de fermento audirent, & pro Græco azymorum verbo, Latino uterentur contrariæ significationis. At hinc videre licet, magnos quoque viros errori obnoxios esse, cum alicui opinioni ab infantia adherentes antiquos ritus ad illam expendunt & accommodant. Nam quid magis alienum à communi usu loquendi, quàm quod nomen fermenti pro azymis accipiatur? quia nimirum in die Paschatis audiebant fideles, epulamini non in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis, & veritatis; idcirco Eucharistiam contraria significatione vocabant fermentum. Neminem futurum credo, cui hoc suaderi possit. Cæterum epistolæ Latini & Augustini editæ jam sunt parte 2. epistolarum ipsius

finis Latini pag. 116. & sequentibus. Diversa ab his est Sirmundi sententia, qui Eucharistiam ex eo fermentum à prædictis Pontificibus dictam existimat, non quod ex pane fermentato esset, sed quod ipsa, quocumque ex pane fieret. Ecclesiis ad quas mittebatur fermenti vicem præstaret, eisque unionis inter se vinculum esset, sicut fermentum massæ cui commiscetur: At nihil vetat quin utrumque verum sit, & Eucharistiam fermentum dictam, quia reverà ex fermento erat: & symbolicè etiam fermentum nuncupatam, quod signum sit unitatis, & vinculum charitatis.

IX. Sic expedita videri poterat controversia de fermento ad Ecclesias olim missa: sed emergunt alii nodi, quorum difficilis valdeque perplexa solutio est: nec eos dissimulavit in præcitata epistola Latinius, sed proponit his verbis: *An autem titulares Presbyteri eodem die Dominico Missas integras celebrarent, id est an verè ipsi consecrarent & offerrent, & an una cum fermento à Pontifice missa propriam quoque oblationem peracta consecratione sumerent; an autem alteram, & an soli ipsi vel etiam populus ex altera, vel utraque communicarent, ut in re valde obscura nihil videtur temerè pronuntiandum.* Hæc reverà obscura sunt, nam cum supra dixerimus sacrificium peractum ex oblationibus fidelium, quomodo hi Pontifices à Lateranensi Patriarchio mitti oblationes decreverunt? & si panis quem mittebant, erat consecratus; certum est quòd ad Missam à Presbyteris titulorum celebrandam non pertinebat. An igitur à fidelibus solitas oblationes accipiebant in Missa consecrandas, ex quibus & ex pane consecrato, quem Pontifex miserat, tam Sacerdos quam astantes in signum mutæ Pacis, dilectionis, atque unitatis communicabant? Hoc planè verisimile, imò certum mihi videtur: nam vinum missæ Pontifices nusquam apparet, Missæ autem Sacrificium sine panis & vini oblatione & consecratione agi non poterat; quare fideles more tunc usitato utrumque offerebant, & ex ipsis muneribus sacrum agebatur, sine ullo respectu ad panem missum è Lateranensi palatio, nisi quòd illum cum oblationibus recenter consecratis communicaturis distributum putamus. Cohæret hic ritus cum aliis veteris Ecclesiæ consuetudinibus. Mos enim fuit, ut, qui ejusdem fidei essent, sibi mutuo mitterent Eucharistiam in signum communionis, sicut testantur Eusebius *lib. 5. hist. eccl. cap. 24.* Nicephorus *lib. 4. cap. 39.* & Joannes Moschus in *Prato spirituali cap. 29.* idque

salvo jure celebrandi, quod sacrum illud minus non auferebat. Ita pari ratione missa per titulos Eucharistia, nullum præstabat impedimentum, quin possent & deberent eorum Presbyteri synaxim agere. Quia verò Sacramenta procul deferre vetitum erat absentibus & longè constitutis in symbolum fraternæ charitatis panis communis mitti solebat, cujus rei testes sunt Augustinus *epist. 34.* & Paulinus *epist. 41, 45, 46.* quem morem diu permanisse Flodoardus docet *lib. 4. hist. Remensis cap. 3.* scribens Formosum Papam Carolo Regi Francorum panem misisse pro pignore pacis & unanimitatis. Sic imminuto fidelium fervore, usui frequentissimo ac fere quotidiano communionis successit usus Eulogiarum, de quibus infra. Aliam veterem consuetudinem describit Alcuinus *lib. de divinis offic. cap. 37.* agens de ordinatione Episcopi in Romana Ecclesia, *Pontifex ad communicandum porrigit ei formatam, atque sacram oblationem, quam accipiens communicat super altare, cætera verò reservat sibi ad communicandum usque ad dies quadraginta.* Idem habetur in ordine Romano, ubi est etiam exemplar *Formatæ*, quæ datur Episcopo noviter consecrato. Eiusdem panis consecrati, quem acceptum ab Episcopo in die suæ ordinationis Presbyteri consumere debent quadraginta diebus, quotidie ex eo particulam sumentes, historiam narrat Fulbertus Carnotensis Episcopus *epist. ad Finardum*, mysticam ejus ritus rationem reddens. Ex hac autem Fulberti epistola manifestum est, tunc Presbyteros per illos quadraginta dies quotidie celebrasse, & tempore communionis particulam hostiæ de manu Episcopi susceptæ, & eam quam ipsimet consecrabant, comedisse. *Sicut enim, ait ille, multæ Ecclesiæ sunt per universum orbem terrarum propter diversa loca, & tamen una est sancta Catholica Ecclesia propter unam fidem: sic & multæ sunt oblatæ propter vota offerentium, unus panis est propter unitatem Corporis Christi. Nam panis ab Episcopo consecratus, & panis à Presbytero sanctificatus in unum & idem corpus transfunditur, propter secretam unius operantis potentie virtutem.* Hinc autem suspicor lumen originem & rationem duplicis panis, qui ab Episcopo in die ordinationis suæ offertur: olim enim uterque consecrabatur, alter pro consecrante & aliis Missæ assistentibus, alter pro prædicta quadraginta dierum Episcopi tunc promoti communionem. Si ergo panis consecratus, quem Pontifex Episcopis, Episcopus Presbyteris in Missa ordinationis præbe-

bat, ut ex eo singulis diebus particula ad communicandum decerperent, nullatenus impediēbat quin quotidie sacris operarentur; nemo certē absurdum, aut à moribus Ecclesiæ, pro ut illa ferebant tempora, alienum existimabit, quod Presbyteri Romani accepta à Pontifice Eucharistia, quæ fermentum dicebatur, Missam nihilominus diebus Dominicis agerent, & alium panem oblatum de more à fidelibus consecrarent, atque ex utroque se & alios communicarent. Hæc mea opinio est, quam precor ut expendant viri docti & periti, & si quid certius magisque consentaneum repperint, libentissimè amplectar.

X. Quæcunque verò de hac re hæcenus scripta sunt, si quis attento animo, & à præjudicii opinionum libero percurrat, fatebitur, ni fallor, azymorum usum non semper extitisse in Ecclesia occidentali: tum etiam agnoscat multa ab hodiernis ritibus profusè diversa olim viguisse, quæ nunc legitimè potestate immutata & antiquata sunt, ita exigente rerum, temporum, & hominum conditione. Quod si usus azymorum perpetuus in Romano Patriarchatu non fuit, inquirendum consequenter videtur, quo tempore & qua occasione introductus sit. Et quidem, quod spectat ad tempus, probabilis mihi semper visa est Sirmundi conjectura, existimantis tunc à Latinis recepta azyma, cum illis opponi tanquam grave crimen à Græcis schismaticis cœperunt. Hoc verò contigit sub Pontificatu Leonis IX. vel paulò ante, thronum Constantinopolitanum occupante Michaële Cerulario, qui primus omnium Latina Ecclesiæ azymorum causâ bellum indixit, quem alii postea sequuti Latinos per ludibrium *Azymitas* nuncupabant, eorumque sacrificium hac de causa execrabantur. Quamvis autem annus præcisè assignari non possit, quo panis azymus ad usum sacrificii initium habuit, saltem à scopo non aberrabit, qui illud ad tempus referendum censuerit, quod inter Photium & Cerularium, centum & septuaginta circiter annorum decursu, intercessit. Occasionem verò non sine manifestis indiciis inde natam arbitror, quod, cum paulatim Fidelium sacro assistentium, imò & Clericorum communio deserit; sufficeretque modicus panis pro celebrantis & Ministrorum in Missis solemnibus communione; in privatis verò pro solo sacerdote: cumque populus alicubi vel panem non offerret, vel minus aptum ad sacrificium, sensim factum est, ut ad exiguam quantitatem idem panis redigeretur, ejusque conficiendi cura ad Sacerdotes & Clericos

pertineret: & quia azymus facilius parabatur, nec ullo canone veritus erat, hic fermentato substitui cœpit, & per omnes Ecclesias paulatim propagari. Sed hæc clariora evadent, si altius perscrutemur, quænam olim panis consecrandi forma seu figura fuerit, & quomodo ad eam, qua nunc utimur deventum sit. A primis autem Ecclesiæ sæculis sumpto principio, cum dira persecutione per illa tempora vexaretur Ecclesia, integros ac solidos panes, quales vel præ manibus erant, vel à fidelibus offerebantur, cujuscumque formæ seu figuræ forent, in altari poni & consecrari, atque in partes comminui, & communicat uris distribui consuevisse, ex re ipsa exploratissimum est. Reddita verò pace servatam figuram rotundam sive orbicularem insinuant Patres Græci, & Latini. Epiphanius in *Ancorato num. 57.* loquens de pane qui in Corpus Christi convertitur, agnoscit in eo rotunditatem. Cæsarius Nazianzeni frater *Dialogo 3. de fide Cathol. interrog. 169.* comparans Corpus Christi inter nos degentis cum eodem in sacramento sub specie panis existente, illud ait esse artubus compositum, hoc rotundum. Severus Alexandrinus in *ordine Missæ* hostiam circulum appellat. Eadem rotunditatem astruunt Patres Concilii XVI. Toletani supra citati. Gregorius *lib. 4. Dialogor. cap. 55.* refert Presbyterum quemdam duas secum oblationum coronas detulisse. Oblationibus autem coronæ nomen inditum à rotunditate notat Petrus Urbevetanus in scholiis ad vitam Zephyrini Pape, qui ibidem constituisse dicitur, ut coronam consecratam de manu Episcopi acciperet Presbyter tradendam populo. Iso Monachus de miraculis S. Othmari Abbatis *cap. 3.* rotulas panis vocat Oblatas, quæ in ejus sepulchro mirabiliter repertæ sunt. Hanc ipsam figuram confirmant picture quæ in antiquis codicibus M. SS. & in parietibus veterum Ecclesiarum non alia forma quàm circulari easdem Oblatas representant. Cruce quoque ac nomine Jesu Christi Salvatoris nostri signatas fuisse testantur Goar in *notis ad Euchologium pag. 117.* Arcadius *lib. 3. de Sacram. cap. 38.* & Sirmundus *de azymo cap. 4.* earumque formas æri incisas exhibent. Diversos verò fuisse in diversis ecclesiis Oblatarum characteres, ex Concilio Arelatensi V. discimus, quod anno 554. celebratum fuit: nam *cap. 1.* statuit: *Uoblate, quæ in sacro offeruntur altario, à Comprovincialibus Episcopis ad formam Arelatensis offerantur Ecclesiæ: non pro cuiusque arbitrio signatæ seu formatæ.* At progressu temporis pro signo crucis & Jesu

Jesu nomine aliæ effigies inductæ sunt, in azymis præsertim quibus hodie utimur, Christi scilicet crucifixi, vel ad columnam alligati, vel è sepulchro emergentis & resurgentis, quas ex diversis partibus orbis sibi transmissas Aloysius Novarinus profert in Agno Eucharistico cap. 69. Quo verò tempore coeperint hostiæ eâ formâ cudi, quæ nunc passim viget in omnibus Ecclesiis occidentalibus, ex scriptoribus qui post annum Christi millesimum floruerunt, investigandum est.

XI. Differit de hac re, sed parum distinctè, Honorius in Gemma animæ lib. 1. cap. 66. Fertur quod olim Sacerdotes à singulis domibus & familiis farinam accipiebant, quod adhuc Greci servant, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc consecratum eis distribuiebant. Postquam autem Ecclesia numero quidam augebatur, sed sanctitate minuebatur; propter carnales statutum est, ut qui possent singulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel summis festivitatis, vel ter in anno communicarent. Et quia populo non communicante, non erat necesse panem tam magnum fieri, statutum est eum in modum denarii formari vel fieri; & ut populus pro oblatione farinæ denarios offerret, pro quibus traditum Dominum recognoscerent, qui tamen denarii in usum pauperum, qui membra sunt Christi, cederent, vel in aliquid, quod ad hoc sacrificium pertinet. Et supra cap. 35. de eadem forma panis per modum denarii scribens ait. Ideo imago Domini cum literis in hoc pane exprimitur, quia in denario imago & nomen Imperatoris scribitur. Hæc Honorius qui vivebat anno 1130. Ernulfus item Rossensis Episcopus, qui obiit anno 1124. Epist. ad Lambertum tomo 2. sæpius laudati Spicilegii, postquam probavit aliquos Ecclesiæ ritus alio modo coepisse, & alio modo per ejus incrementa cucurrisse; Patet, inquit, attestantibus scripturis, sacramenta Altaris, quæ jejuni modo accipimus, Discipulos Domini coenatos accepisse. Patet etiam quod summus de mensa lapidea ac sacrata; illos sumpsisse de mensa lignea, non secundum morem Ecclesiæ sacrata, aut fortasse nulla. Illi panes quotidianos comederunt: nos in forma nunquam panem accipimus. In quibus verbis illud obiter notandum, quod ait Apostolos panes quotidianos comedisse, hoc est communes & fermentatos. His verò antiquior Humbertus Cardinalis in Responsione ad Michaëlem Constantinopolitanum, & ad Leonem Acridanum scripta anno 1054. Ad magnam Christi mensam illum solum adhiberi panem ait, quem Diaconum subdiaconis, seu ipsi sacerdotes sacris amittit

vestibus cum melodia Psalmorum conspersum & in ferro paratum ex secretario proferunt. Et paulò post. Nos tenues oblatas ex simila preparatas integras & sanas sacris altaribus superponimus, & ex ipsis post consecrationem fructus cum populo communicamur. Antiquæ item consuetudines Cluniacenses à S. Uldarico collectæ circa annum 1070. tom. 4. Spicilegii pag. 217. communionem moribundi describentes, Sacerdotem ad ecclesiam accedere ajunt, Corpus Domini frangere, & partem quam allaturus est super calicem tenere. Ex quibus testimoniis liquet, etiam post recepta azyma non adeo tenuem fuisse panem, quin frangi posset & dividi in partes, quæ pro adstantium communionem sufficerent. Non ergo videntur fuisse Oblatæ viventibus Humberto, & Uldarico per modum denarii; sed ad eam formam redactæ sunt propè finem illius sæculi; cujus rei testem habemus fide dignissimum Bernoldum Presbyterum Constantiensem, quem Trithemius ait ad utilitatem ecclesiasticæ Reipublicæ composuisse volumen, quod prænotavit Ordinem Romanum, claruisse autem anno 1060. Latet hic liber nondum typis editus, sed ex eo nonnulla excerptis & transtulit in sua Liturgica tacito auctoris nomine Georgius Cassander. Idem tamen epist. 114. sic de illo scribit ad Jacobum Pamelium. Est apud nos libellus quidam justæ magnitudinis, in cujus initio ponitur Ordo quidam Romanus, demde ejus expositio, cujus Auctor scripsisse se testatur anno Domini 1089. quem suspicor esse Bernoldum Presbyterum Constantiensem. Et bene suspicatus est, contestante Trithemio, & nota temporis non discrepante. Sed si Bernoldus fuerit, siue alius, proposito nostro satis est, quod labente sæculo undecimo scripserit. Is igitur apud Cassandrum in Liturgicis cap. 27. de forma panis sic differit: Manifestum est cujus mensuræ vel formæ debeant esse sacerdotum Oblatæ, quæ ex pugillo simile fieri jubentur, & ad speciem coronæ, quod est tertiam panis offerre. Mensura pugilli minima est omnium mensurarum, unde possit panis fieri, quæ scilicet mensura legitimo jure constituitur sacerdotibus ad ministerium altaris. Quod si minor mensura quam pugillus non invenitur in tota serie veteris & Novi Testamenti, & si nihil omnino debet fieri intra vel extra templum Domini absque mensura & ratione, videntur Oblatarum minutie ad Christum & ad Ecclesiam nihil pertinere, quia sunt absque mensura & ratione. Hæc & alia plura Auctor ille expositionis Ordinis Romani, quæ se omisisse asserit Cassander ibidem his verbis. Plura

ab eodem Authore alioquin prudenti, pio, & Ecclesiasticarum traditionum studiosissimo in eam sententiam dicuntur, qui indignissime tulisse videtur etate sua in quibusdam ecclesiis Oblatas panis, quæ præcæ Ecclesiæ consuetudine ad usum sacrificii ad mensam Domini à populo fidei offerbantur, ad imaginem nummorum, & ad tenuissimam quandam & levisimam formam à veri panis specie alienam fuisse redactas: quare per contemptum minutias nummulariarum oblatarum appellat, imaginariam & umbratilem levitatem illis tribuit, & indignas esse panis vocabulo pro sua tenuitate; ac propter eas officium atque religionem Ecclesiastici officii multum per omnem modum confundi asserit, pluribusque & acerbioribus dictis eas infectatur, quæ omnia ut ascribam expedire hoc loco non putavi. Et revera necessarium non fuit, ex supradictis enim, cumulatius quàm oporteret, habemus hujus scriptoris etate cœpisse hostias, quibus nunc utimur, jam usu azymorum introducto, quæ acrius à Græcis impugnata fuissent, si formam nummi ab initio accepissent. In hac autem re credibile est majores nostros paulatim & per gradus processisse: nam vivente Humberto & pro azymis scribente, panis, ut diximus, tantæ erat magnitudinis, ut ex eo consecrato tot particulæ frangi possent, quot erant necessaria ad populum communicandum. Postea interjectis quadraginta fere annis, cum præcæta Ordinis Romani expositio scripta est, ad hanc minimam formam redactus est, quam utpote novam & tunc incipientem scriptor ille tanta acerbitate infectatur. quia verò novitates in Monasteriis à frequentia hominum remotis serius innotescunt, non statim à Monachis hujusmodi oblatæ nummulariæ receptæ sunt, ut ex earum forma in quibusdam Ritualibus præscripta evincitur: quod in aliis etiam ecclesiis contigisse evidens est; nam Petrus Abbas Cluniacensis, qui doctrina & sanctitate claruit anno 1150. lib. 1. Miracul. cap. 5. scribit hominem quemdam, qui Corpus Domini indignè susceperat, nunquam illud trajicere potuisse, sed frustra omnia, inquit, comminuti Corporis Christi cum vino, quod susceperat, in vas quod ibi suppositum fuerat, refundere coactus est. Ex quo patet talem fuisse tunc panem, ut deglutiri non posset, nisi dentibus comminutus. Denique eodem tempore, quo nummulariæ Oblatæ introductæ fuerunt, præter oblatam majorem pro Sacerdote, aliæ item minores pro communione populi sunt institutæ, quæ licet integræ consecrentur, & singulis integræ porrigantur, nomen tamen

particularum ex antiqua consuetudine retinuerunt.

XII. Simili modo in panis consecrandi præparatione diverſi gradus pro temporum diverſitate servati sunt. Primorum enim sæculorum mos fuit panem communem & propriis usibus paratum offerre & consecrare. Pacato postmodum Ecclesiæ statui placuit Patribus non vulgares panes, sed studio ad id paratos adhiberi. De S. Radegunde Regina legimus, quod oblatas manibus suis factas locis sacris dispensabat. Concilium Toletanum XVI. sancivit, ut non aliter panis in altari sanctificandus proponatur, nisi qui studio fuerit præparatus. Theodulfus Aurelianensis in suo Capitulari panes in sacrificium offerendos nitidè & studiosè fieri mandat, atque diligenter observari statuit, ut tam panis quàm vinum & aqua mundissimè tractentur, nihilque vile, nihil non probatum in his inveniatur. S. Wenceslaus Dux Bohemiæ in magno Belgii chronico laudatur, quod spicas propria manu colligeret, excuteret, & ex his panem sacrandum formaret. Nullo autem loco studiosius, quam in Monasteriis idem panis parabatur. Modum hic breviter describam ex statutis Monachorum à B. Lanfranco Archiepiscopo Cantuariensi collectis cap. 6. & ex antiquis consuetudinibus Cluniacensium à Luca Dacherio editis tom. 4. Spicilegii, atque ex aliis Monachorum Ritualibus. Et primò quidem frumentum quantumvis purum granatim eligebant, lavabant, & in sacculo mundo ad hoc solum opus destinato ponebant, honestoque famulo dabant, qui deferret ad molendinum. Tum hic lavabat molam, aliudque frumentum prius frangi curabat, ut sine aliqua forde moleretur. Exinde reportabat farinam, quam Secretarius, sive, ut nunc loquimur, Sacrista indutus alba & amictu, cribro prius abluto & extensa circum cortina cibrabat. Demum Sacerdotes seu Diaconi alba induti, lotisque manibus, & psalmos recitantes, farinam aqua conspersam in vase nitidissimo coagitabant, igneque succenso lignis aridis ad hoc de industria præparatis hostias coquebant, summa cura caventes, ut nec proprius quidem flatus ad eas pertingeret. Tanta in illis erat erga panem consecrandum reverentia; tam severa & anxia in eo conficiendo sollicitudo. Venit hic in mentem dictum Tertulliani sapius citatum lib. de corona militis cap. 3. Calicis aut panis, etiam nostri, aliquid decuti in terram anxie patimur. Etiam nostri, inquit, id est communis & domestici, qui apud Christianos in summo semper honore fuit, quod

cx

ex eo Eucharistia conficiatur. Memini etiam me legisse peculiare olim vineas Ecclesie traditas, ut ex illis optimum vinum fieret in usum sacrificii. S. Remigius, teste Flodoardo *lib. I. hist. Remens. cap. 18.* vineam reliquit, ut inde vinum diebus Dominicis, & aliis festis sacris altaribus offerretur. Ibas Edeffenus in synodo Berytensi accusatus fuit quod vinum vile in usum sacrificii præberet. qui vero sunt hodierni mores in panis & vini præparatione; nimis notum omnibus est, nec me oportet in his enarrandis inutiliter occupari. Ceterum panis & vini duplex est præparatio: una remota, de qua hætenus actum est: altera proxima, cum sacrificii instat celebratio. Hæc à Latinis in sacrario peragitur quod attinet ad panem, posita hostia super patena, additisque particulis pro his, qui sacre communionis participes esse volunt. At vinum & aqua calici infunduntur cum oratione & benedictione immediatè * ante offertorium, qui ritus suo loco explicabitur. Græcos quoque eandem præparationem quondam Goar in notis ad Liturgiam Chrysoftomi n. 22. At ex Liturgiis quibus hodie utuntur, & ex communi eorum praxi constat manifestè, tam panem quam vinum in prothesi ab illis, sive in minori altari, præparari; priusquam Sacerdos & Ministri ad Sanctum Bema, quod est majus altare, sacris vestibus induti procedant. Olim cum panis fermentatus erat & justæ magnitudinis, dissectis ex ipso tot partibus, quot erant necessariæ ad sacrificium & ad fidelium communionem; ipsius residuum in alias partes scindi, & his qui non communicaverant in fine Missæ distribui solebat, qui ritus adhuc permanet in Ecclesia Orientali. Eulogiam vocant Græci, sive benedictionem; & Antidoron, quia datur loco doni, sive Eucharistiæ, quæ à sanctis Patribus donum nuncupatur. Eulogiæ nomen pro ipsa Eucharistia quandoque usurpatum reperitur, ut à Cyrillo Alex. epist. ad Nestorium: *Accedimus ad mysticas Eulogias & sanctificamur, participes facti sacre carnis & pretiosi sanguinis omnium nostrum Salvatoris Christi: & à Maximo martyre ad cap. 3. Eccl. hier. Elevans Sacerdos sacrum panem, ostendebat Eulogiam dicens, Sancta Sanctis.* Frequentius tamen ab ea distinguitur, tamquam id quod ejus vices aliquo modo supplebat. Hoc concilium Nannetense indicat c. 9. decernens, ut Eulogiæ in fine Missæ iis, qui communicari parati non fuerint, distribuantur. quod decretum quidam Canonum collectores S. Martyri & Pontifici Pio

* f. Post.

perperam tribuunt, non considerantes epistolam ejus, & qua sumitur, esse supposititiam: nec advertentes secundo sæculo, quo ille vixit, nondum fuisse Eulogias in Ecclesia, de quibus Tertullianus, Cyprianus, & alii æquales silent, quia quicumque tunc aderant sacrificio communicare solebant; Eulogiæ autem institutæ sunt, ut his darentur, qui mysteriorum participes fieri aut non poterant, aut nolebant. Earum meminit Nazianzenus *orat. in funere Patris.* Concilium quoque Laodicense paulò ante Nicænum sub S. Silvestro celebratum c. 14. prohibuit, ne sancta inlar Eulogiarum in festo Paschæ ad alienas parœcias mitterentur: ubi Balsamon in scholiis Latini ritus ignarus Latinos calumniatur, ac si panem consecratum perinde ac communem distribuerent. Vera autem hujus canonis expositio ex veteris Ecclesie consuetudine sumenda est. Tanta enim erat mutuæ unionis & societatis inter fideles religio & zelus, ut si omnes de uno & eodem pane ab eodem Sacerdote consecrato participare potuissent, id libentissimè in toto terrarum orbe fecissent, quo sic ostenderent se omnes in Christo unum esse. Ideò non solum Romanæ, sicut supra diximus, sed aliarum etiam quarundam Ecclesiarum usus fuit, ut ab Ecclesia primaria civitatis ipsa Eucharistia ad singulas parœcias ab Episcopo mitteretur, quatenus scirent omnes, qui ab uno Episcopo regebantur, se cum illo unum corpus efficere. Id in Paschali festivitate fieri vetuit synodus Laodicensis, vel quia oporteret omnes Presbyteros ea die Episcopo celebranti cum plebe sibi commissa adstare, & ritu tunc usitato cum eodem celebrare: vel alia de causa nobis ignota. Cætera, quæ de Eulogiis, earumque usu ac distributione dicenda forent, plenius Lib. II. pertractabimus, cum de Communionem differemus.

CAPUT XXIV.

De sacris indumentis Sacerdotum, Põmificum, & Ministrorum. Peculiares vestes easque pretiosas sacrum agentibus in usu semper fuisse. Quis olim earum color. Locus in quo condebantur, ejusque nomina. Diaconicon, Scévophylacion, Pastophorion, Vestiarium, Salutatorium. De singulis vestimentis seorsum agitur.

I. Sacerdotem sacris operaturum non communi, & quotidiano habitu, sed alio peculiari,